

Goretta Siadak

Private tuiton i private tutoring, czyli o korepetycjach w polskim systemie edukacji

Wraz z wprowadzeniem reformy oświaty w 1999 r. pojawiła się tendencja do wzrostu liczby pobieranych przez uczniów korepetycji. Zjawisko to wywołuje wiele dyskusji oraz kontrowersji wśród badaczy, polityków jak i nauczycieli. Głównymi adresatami prywatnych lekcji nie są dzisiaj uczniowie słabi, lecz dobrzy i bardzo dobrzy, którzy korzystają z pomocy korepetytora w celu lepszego przygotowania się do egzaminów zewnętrznych lub uzyskania indeksu prestiżowej uczelni. Sukcesywnie obniża się także średnia wieku uczniów uczestniczących w tego typu zajęciach pozalekcyjnych.

Analizując owy proceder, należy postawić pytania: **Czy korepetycje mają wpływ na funkcjonowanie ucznia w klasie szkolnej oraz podejmowanie przez niego samodzielnej aktywności intelektualnej? Jakie pozytywne i negatywne skutki wypływają z faktu korzystania z pomocy prywatnego nauczyciela? Czy możliwa jest eliminacja ich negatywnego oddziaływania?** Udzielenie odpowiedzi na powyższe dylematy wymaga ustalenia definicyjnego (czy są korepetycje?) oraz przytoczenia przyczyn powszechności tego zjawiska z punktu widzenia każdego z trzech podstawowych podmiotów edukacji wchodzących w interakcje i wzajemnie na siebie oddziałujących.

Ustalenia definicyjne

Korepetycje nie są domeną tylko polskich uczniów. Putkiewicz (2005, s. 21) w swej publikacji *Korepetycje – szara strefa edukacji* podkreśla ich globalny charakter oraz różnorodność występujących form, począwszy od lekcji indywidualnych, poprzez małe grupy, aż do *szkół korepetycyjnych*, które cieszą się dużą popularnością w krajach azjatyckich.

Swoisty boom korepetycyjny ma również miejsce w Wielkiej Brytanii, gdzie – jak wskazują przeprowadzone badania – w znacznym stopniu wpływa on na osiągnięcia szkolne uczniów. Putkiewicz (2005, s. 17) w odniesieniu do krajów anglojęzycznych wskazuje na dwa terminy: **private tuiton**, przez który rozumie się lekcje prowadzone przez jednego nauczyciela z jednym lub kilkoma uczniami, oraz **private tutoring** dotyczący nauczania w japońskich szkołach korepetycyjnych typu *juku*.

W Polsce natomiast **korepetycje** najczęściej ujmowane są jako pomoc w nauce udzielana prywatnie pojedynczym uczniom lub ich niewielkim grupom w celu usunięcia braków i opóźnień w opanowaniu realizowanego w szkole materiału nauczania albo przygotowania do egzaminów zewnętrznych do szkół średnich lub wyższych (Kupisiewicz, 2009, s. 203).

Jest to definiowanie owego zjawiska w sposób tradycyjny, które w wyniku postępującej informatyzacji społeczeństwa ewoluuje do pojęcia **korepetycje on-line**, gdzie realny kontakt nauczyciela z uczniem jest przenoszony na grunt internetowy, a komunikacja werbalna i niewerbalna zastępowana przez przekaz tekstowy. Rodzi to nowe szanse i zagrożenia, stopniowo zauważane przez nauczycieli-praktyków. Powszechny dostęp do Internetu stwarza możliwość szybkiego skorzystania z pomocy nauczyciela, ta jednak najczęściej ogranicza się do odpowiedzi na pytania będące przedmiotem pracy domowej ucznia. Ponadto, zanikanie kontaktów interpersonalnych powoduje nieprawidłowy przebieg procesu kształcenia, którego ważnym komponentem jest rozwój kompetencji językowych doskonalonych poprzez interakcje z nauczycielem.

Moim zamiarem jest nakreślenie pojawiającego się problemu, jednak w artykule jako kluczową przyjmuję definicję korepetycji według Kupisiewicza i będę się nią posługiwać.

Przyczyny korzystania z korepetycji

Z perspektywy ucznia

Odbiorcami polskiej oferty korepetycyjnej są zazwyczaj uczniowie szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz średnich. Mniejszą grupę stanowią studenci i ludzie dorośli, których celem jest dokształcanie i podniesienie kompetencji, np. w zakresie języka obcego.

Podstawowe przyczyny, którymi kierują się młodzi ludzie w podjęciu decyzji o pobieraniu korepetycji, to:

- poważne problemy z niektórymi przedmiotami, powodujące pogłębianie niepowodzeń szkolnych, w tym przypadku korepetycje służą niwelowaniu deficytów wiedzy deklarytywnej oraz proceduralnej;
- pęd ku edukacji, który wiąże się z troską o własną przyszłość i uzyskaniem indeksu preferowanej przez siebie uczelni wyższej, a co za tym idzie – lepszej pozycji na rynku pracy i satysfakcjonującej sytuacji materialnej; w znacznej mierze dotyczy to licealistów;
- zdobywanie nowej wiedzy z zakresu własnych zainteresowań, gdzie prywatne lekcje wpływają na rozwój intelektualny ucznia;
- osobiste przekonania uczniów, dotyczące lęku przed niemożnością opanowania treści nauczania oraz niezdaniami egzaminu;
- narastająca tendencja do rywalizacji i konkurencji, która pośrednio kształtuje strukturę klasy szkolnej (Maćkowiak, 2003).

Można zatem podsumować, że ogólnokrajowy zasięg korepetycji wynika z faktu, iż w procesie kształcenia statystycznego ucznia istnieje duże prawdopodobieństwo wystąpienia przynajmniej jednej z wyżej wymienionych przyczyn. Przyjmują one postać wyznaczonych celów, subiektywnie niemożliwych do osiągnięcia poprzez wykorzystanie zasobów osobniczych.

Z perspektywy rodzica

Rodzice ze względu na odpowiedzialność, jaką odczuwają w związku z zadaniem o przyszłość edukacyjną swojego dziecka, inicjują jak i sponsorują prywatne lekcje z korepetytorem. Dla wielu matek i ojców wypełnianie roli rodzica wiąże się z osiągnięciem wyższego wykształcenia przez ich potomstwo.

Wśród motywów, którymi kierują się rodzice, wymienia się:

- zapewnienie odpowiedniego startu na przyszłość, który oznacza zdobycie wyższego wykształcenia i stabilizację materialną – jest to swoista próba uchronienia własnego dziecka przed bezrobociem;
- brak czasu na pomoc dziecku podczas odrabiania pracy domowej lub wyjaśnienie nurtujących go problemów (Maćkowiak, 2006);
- ograniczone zaufanie do publicznego systemu edukacji, który w opinii rodziców nienależycie przygotowuje do egzaminów zewnętrznych;
- obawy przed porażką edukacyjną rozumianą jako występowanie niepowodzeń szkolnych oraz nieuzyskanie satysfakcjonującego wyniku egzaminu; korepetycje stanowią pretekst do przerzucenia części odpowiedzialności za osiągnięcia szkolne dziecka na prywatnego nauczyciela (Bartosz, Błoch, 2009);
- subiektywne przeświadczenie, że dzieci nie mogą same przygotować się do egzaminów oraz lęk przed tym, iż pozostali ich rówieśnicy posiadają większą wiedzę oraz uzyskują lepsze wyniki niż ich potomstwo, ponieważ korzystają z pomocy korepetytora;
- pogłębianie wiedzy związanej z zainteresowaniami dziecka.

Konkludując, można stwierdzić, iż we współczesny stereotyp dobrego rodzica wpisane jest wspomaganie edukacji własnego dziecka poprzez inwestowanie w indywidualne lekcje z korepetytorem, które warunkują kształtowanie umiejętności oraz zdobycie niezbędnej wiedzy do prawidłowego funkcjonowania w rzeczywistości szkolnej.

Z perspektywy nauczyciela/systemu edukacji

Przyczyn korzystania z korepetycji należy również upatrywać w sprzyjającym temu systemie edukacji, gdzie normę stanowią przepelnione programy, a nauczane treści nie zawsze pokrywają się z wymaganiami egzaminacyjnymi (Bartosz, Błoch, 2009). Stanowi to genezę rodzących się obaw uczniów jak i rodziców przed uzyskaniem niskiego wyniku egzaminu maturalnego, tudzież niemożnością opanowania obszernego materiału. W tej sytuacji oczekiwania skierowane w stosunku do korepetytora sprowadzają się do zhierarchizowania wiedzy i podkreślenia informacji, które są niezbędne do osiągnięcia pożądanego rezultatu.

Funkcjonowanie polskiej szkoły w znacznej mierze oparte jest na akademizmie i encyklopedyzmie, którego istotę stanowi pamięciowe opanowanie wymaganych pojęć bez konieczności ich rozumienia (Dębosz, 2006). Nie sprzyja to kształtowaniu samodzielnego uczenia się oraz poszukiwaniu nowych źródeł wiedzy, co może prowadzić do całkowitej aprobaty toku lekcji podającej, gdzie uczeń jest bierny i nie angażuje się w przebieg lekcji, będąc tym samym zwolnionym z odpowiedzialności za własny proces kształcenia.

Ważnym aspektem tego zjawiska jest także zbyt niskie wynagrodzenie nauczycieli, wpływające na podejmowanie przez nich dodatkowej aktywności zawodowej, którą są korepetycje. Korzyści finansowe stanowią motywację do głębszego zaangażowania się w proces nauczania oraz pojawienie się poczucia odpowiedzialności za osiągnięte wyniki ucznia.

Czynniki te odgrywają znaczącą rolę w procesie popularyzacji korepetycji, ponieważ mają swe podłoże w polityce oświatowej, stanowiącej jedną z podstaw określających funkcjonowanie polskiego systemu edukacji.

Uczeń w klasie szkolnej

Korepetycje mogą mieć wpływ na funkcjonowanie ucznia w klasie szkolnej. Powodują stopniowe zanikanie wzajemnej pomocy uczniowskiej, która kiedyś była ogólnie przyjętą normą. Polegała ona na tym, iż zdolniejszy uczeń służył bezinteresowną pomocą swemu słabszemu

koledze. Współcześnie odpłatna forma lekcji z korepetytorem generuje dyskryminację uczniów znajdujących się w gorszej sytuacji materialnej oraz pogłębia nierówności edukacyjne w polskiej szkole (Bartosz, Błoch, 2009).

Putkiewicz (2005, s. 119) wskazuje na fakt, iż duży odsetek uczniów korzystających z korepetycji odbywa je z nauczycielem prowadzącym z nimi dany przedmiot w szkole. Przyznają oni, że są lepiej traktowani podczas zajęć lekcyjnych niż ich pozostali rówieśnicy. Sądzę, iż jest to sytuacja sprzyjająca kształtowaniu się niewłaściwej struktury klasy szkolnej, w której głównym kryterium podziału jest korzystanie z prywatnych zajęć pozalekcyjnych, co powoduje generowanie konfliktów wewnątrzklasowych i niekorzystny klimat procesu kształcenia.

Korepetycje a samosterowność uczniów

Wielu młodych ludzi utożsamia korepetycje z opanowaniem wiedzy deklaratywnej i proceduralnej, która służy uzyskaniu zadowalających osiągnięć szkolnych. Chcą pokonać trudności bez dodatkowej pracy nad danym problemem, co w znaczący sposób ogranicza myślenie twórcze oraz poszukiwanie nowych źródeł wiedzy i konstruktywnych rozwiązań. Samodzielne odrabianie zadań domowych często zastępuje „wizyta” u korepetytora, kierującego krok po kroku aktywnością ucznia (Maćkowiak, 2003).

Moim zdaniem, w tak stworzonych warunkach samosterowność ucznia, która powinna być priorytetem polskiego systemu edukacji, jest zastępowana przez kontrolę i zewnątrzsterowność hamujące właściwy rozwój intelektualny dorastającego człowieka. Jest to więc sytuacja niezgodna z ogólnie obowiązującą podstawą programową, gdzie szkoła ma obowiązek wdrażać uczniów do samodzielnego uczenia się, które rozumie się poprzez:

- planowanie swojej pracy;
- określanie celów działania;
- samodzielne poszukiwanie nowych źródeł wiedzy i informacji;
- właściwe i efektywne zagospodarowanie czasu poświęconego na pracę;
- pracę według uprzednio sporządzonego planu;
- stosowanie odpowiednich strategii uczenia się;
- dokonywanie oceny własnej aktywności i podejmowanych działań;
- ewaluację i modyfikację metod działania (Durda, Maciejewska, 2005).

Sądzę, iż rolą nauczyciela jest podejmowanie działań stymulujących samodzielną aktywność uczniów. Odnosi się to zarówno do zajęć szkolnych, jak i pozalekcyjnych, którymi są korepetycje. Prywatny nauczyciel ma możliwość indywidualnej pracy z uczniem, co pozwala na wprowadzanie metod kształtujących i rozwijających umiejętność efektywnego uczenia się. Uczeń w tej sytuacji podejmuje rolę badacza, odkrywcy, co konstruktywnie wpływa na jego samoocenę, poczucie sprawstwa i odpowiedzialności za własny proces kształcenia. Sytuacja analogiczna powinna zaistnieć w przypadku korepetycji *on-line*, gdzie korepetytor ograniczając się do wskazówek organizujących pracę ucznia, unika nadmiernej ingerencji przejawiającej się w udzielaniu gotowych odpowiedzi.

Pedagogiczne skutki korzystania z korepetycji

Uczeń pobierający korepetycje ponosi zarówno ich pozytywne, jak i negatywne skutki pedagogiczne. To, które z nich wystąpią i z jakim natężeniem, jest uzależnione od indywidualnej sytuacji danego biorcy, ze szczególnym uwzględnieniem jego osobistych zasobów, umiejętności, przyczyn korzystania z pomocy prywatnego nauczyciela oraz osoby samego korepetytora, wdrażanych przez niego metod nauczania-uczenia się.

Tabela 1. Pedagogiczne skutki korepetycji.

Korepetycje	
Pozytywne skutki	Negatywne skutki
– rozwijanie zainteresowań, gdzie korepetytor jest przewodnikiem w odkrywaniu nowego	– ograniczone zaufanie do siebie i własnych możliwości, co hamuje samosterowność oraz kształtowanie postawy autonomicznej
– niwelowanie zaległości w zakresie danego przedmiotu	– subiektywne przekonanie, iż samodzielnie zdobyta wiedza jest niewystarczająca do realizacji wymagań egzaminacyjnych
– zdobywanie dodatkowej wiedzy i umiejętności, przełamywanie poczucia bezsilności związanej z brakiem kompetencji np. językowych	– stosowanie mechanizmów obronnych (np. racjonalizacji) w odniesieniu do niepowodzeń szkolnych, zrzucenie odpowiedzialności na korepetytora
– integracja oraz uporządkowanie zdobywanej wiedzy	– potrzeba motywacji z zewnątrz, pomocy w rozwiązywaniu napotkanych trudności
– dostosowanie tempa pracy do danego ucznia zwiększa szansę przyswojenia przedstawianej partii materiału	– uwypuklają różnice w dostępie do wiedzy
	– wydłużony czas pracy ucznia, co powoduje ograniczenie aktywności w innych sferach życia społecznego

Źródło: Putkiewicz E., *Korepetycje – szara strefa codzienności*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2005, s. 25–27 i obserwacje własne.

Pojawienie się pozytywnych bądź negatywnych skutków pedagogicznych wpływających z korepetycji ma swą genezę w subiektywnych opiniach uczniów jak i rodziców oraz związanych z tym oczekiwaniami kierowanymi do nauczycieli-korepetytorów. Uczeń nie będzie dążył ku pogłębianiu swych zainteresowań, traktując prywatne lekcje jako przestrzeń do odrobienia pracy domowej. Ta sama prawidłowość ma miejsce w sytuacji, gdy korepetycje mają spełniać funkcję katalizatora procesu zmierzającego do otrzymania indeksu preferowanej uczelni. W związku z tak postawionymi oczekiwaniami, nauczyciel będzie organizował proces kształcenia dążący do realizacji sprecyzowanych przez ucznia celów, które nie sprzyjają rozwijaniu własnej aktywności. Analogicznie można wysnuć wnioski dotyczące pojawienia się skutków pozytywnych korzystania z korepetycji związanych z opiniami uczniów i rodziców.

Ważnym aspektem analizy skutków pedagogicznych korepetycji są przyczyny, z powodu których się je podejmuje. Uczeń, który ma poważne problemy z niektórymi przedmiotami, powodujące pogłębianie niepowodzeń szkolnych, będzie dążył do szybkiego zniwelowania deficytów wiedzy deklaratywnej oraz proceduralnej, nie bacząc na fakt, który z podmiotów biorących udział w procesie kształcenia jest stroną aktywną. W przypadku, gdy dominującym motywem jest pogłębienie wiedzy z zakresu własnych zainteresowań, uczeń traktuje prywatne lekcje jako szansę rozwoju intelektualnego, zmierzając ku samodzielności w poszukiwaniu nowych źródeł informacji i konstruktywnych rozwiązań.

Istotną funkcję spełniają również wdrażane przez nauczyciela metody nauczania-uczenia się, które stymulują bądź hamują aktywność ucznia, wpływając tym samym na jego poczucie sprawstwa, zaufanie do siebie i słuszność podejmowanych działań. Zastosowanie metod aktywizujących stymuluje samosterowność ucznia, wspomaga integrację oraz uporządkowanie zdobywanej wiedzy. Dzięki temu prywatna lekcja nie jest zamkniętym konstruktem, lecz

pierwszym etapem w drodze do realizowania swych pasji. Praktykowanie przez prywatnego nauczyciela toku lekcji podającej wzmacnia u ucznia potrzebę motywacji z zewnątrz, pomocy w rozwiązywaniu napotkanych trudności oraz stosowanie mechanizmów obronnych (np. racjonalizacji) w odniesieniu do niepowodzeń szkolnych – następuje zrzucenie odpowiedzialności na korepetytora, co może spowodować pojawianie się w przyszłości ograniczonego zaufania do siebie i własnych możliwości.

Podsumowanie

Współcześnie korepetycje zajmują ważne miejsce w edukacji polskiego ucznia, dlatego też są tematem dyskusji, poparcia i krytyki. Wielu badaczy, nauczycieli szuka sposobu wyeliminowania prywatnych lekcji, powołując się na ich negatywne oddziaływanie. W tej sytuacji należy zadać pytanie: czy problem stanowi fakt popularności korepetycji, czy może metody nauczania-uczenia się stosowane przez nauczycieli, gdzie indywidualna praca z uczniem jest oparta o tok lekcji podającej? Odpowiadając na ten dylemat, przywołam słowa Konfucjusza: „Kiedy naucza człowiek roztropny, prowadzi uczniów, ale nie ciągnie za sobą, przynagla, żeby podążali naprzód, lecz nie stoi nad nimi; otwiera przed nimi drogę, ale nie wiezie do celu... jeśli jego uczniowie zapragną myśleć samodzielnie, wolno nam będzie nazwać tego człowieka dobrym nauczycielem” (Fisher, 1999, s. 117). Sądzę, iż właściwym sposobem niwelowania negatywnych skutków korepetycji jest wspomaganie ucznia w dochodzeniu do samostawności i autonomii, gdzie podstawę stanowi samodzielne uczenie się i poszukiwanie nowych źródeł wiedzy, przy jednoczesnej rezygnacji z podających metod nauczania.

Literatura:

- Bartosz B., Błoch B. (2009). Korepetycje – norma w polskiej szkole? *Psychologia w szkole*, nr 3/2009, s. 114–120.
- Dębosz E. (2006). Dopuszczalne korki. *Edukacja i dialog*, nr 2/2006, s. 14-15.
- Durda M., Maciejewska J. (2005). Samodzielność uczniów. *Nowa szkoła*, nr 3/2005, s. 13-16.
- Fisher R. (1999). *Uczymy się jak uczyć*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 117.
- Kupisiewicz Cz. (2009). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN, s. 203.
- Maćkowiak K. (2003). Fenomen korepetycji. *Edukacja i dialog*, nr 2/2003, s. 53-57
- Putkiewicz E. (2005). *Korepetycje – szara strefa edukacji*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, s. 15-27.